

Спеціалізованій вченій раді
Д 35.051.01
Львівського національного
університету імені Івана Франка
м. Львів, пр. Свободи, 18

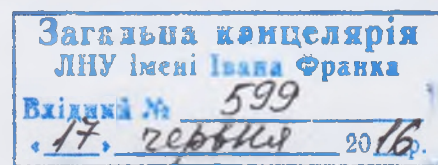
ВІДГУК
офіційного опонента Кириленко Ольги Павлівни
на дисертацію Кульчицького Мирослава Івановича
на тему “МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ
В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження

Проблеми ефективного розподілу фінансових ресурсів, необхідних для функціонування держави й адміністративно-територіальних утворень в Україні, набули останнім часом надзвичайної актуальності, що пов'язано з окремими негативними процесами у соціально-економічній сфері країни, зокрема, відсутністю чітких пріоритетів щодо управління економікою, значним зростанням державного боргу, хронічною нестачею бюджетних ресурсів, високим рівнем централізації системи державних фінансів, фінансовою несамодостатністю органів місцевого самоврядування.

Тому сучасні умови глибоких ринкових трансформацій національної економіки, необхідність підвищення рівня її урегульованості, забезпечення найбільш повного фінансування державних потреб, суттєвого зміцнення фінансової бази територіальних громад у контексті адміністративно-територіальної реформи зумовлює значущість і незаперечну актуальність дисертаційної роботи Кульчицького М.І.

Попри значну кількість наявних наукових розробок у сфері міжбюджетних відносин недостатньо уваги приділяється макроекономічним аспектам взаємозв'язків окремих видів міжбюджетних фінансових потоків зі станом і тенденціями функціонування економічної системи держави. Зважаючи на високий рівень централізації бюджетної системи України,

необхідність методичного посилення реалізації розподільчої функції фінансів, а, отже, міжбюджетних відносин, дослідження за вказаними напрямками набувають стратегічного значення. Окрім того важливість досліджуваної проблематики останнім часом зросла у зв'язку з необхідністю розвитку методології координування діяльності різних державних органів, що здійснюють фінансове регулювання економіки, що є вирішальним чинником ефективності макроекономічної та регіональної політики української держави.

Ознайомлення з текстом дисертації та працями здобувача, опублікованими за темою дослідження, дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота значною мірою заповнює існуючі упущення в аналізі закономірностей та особливостей міжбюджетних відносин з урахуванням їх взаємозв'язків з економічною системою країни. Здобувач робить вагомий внесок у виявлення взаємодії міжбюджетних трансфертів з макrorівневими явищами, інституційними умовами та регіональними характеристиками господарської системи України.

Ступінь достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Про обґрунтованість теоретичних положень та практичних рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на 10 міжнародних, всеукраїнських та університетських науково-практичних конференціях. За темою дисертаційної роботи опубліковано 52 наукові праці загальним обсягом 154,3 д.а.

Представлені у дисертації висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими. Застосований методологічний апарат, способи і методи дослідження дозволили автору теоретично довести та емпірично перевірити основні положення і рекомендації, викладені в роботі.

Теоретичної та методологічною основою дослідження стали положення сучасних економічних теорій, економічні закони, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з теорії, методології, методики та організації міжбюджетних відносин. Інформаційним підґрунтям дисертаційного дослідження стали

законодавчі, нормативно-правові акти у сфері міжбюджетних відносин Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, інструктивно-методичні документи, матеріали науково-практичних конференцій, звітні, інформаційно-аналітичні та статистичні матеріали Рахункової палати України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, інших центральних органів виконавчої влади, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Обґрунтованість результатів дисертаційної роботи підтверджується вибором та кваліфікованим використанням сучасних методів наукового дослідження, таких як: метод еволюційної теорії, наукова абстракція, аналіз, індукція, дедукція, системний метод, узагальнення, графічний метод, історичний та логічний підхід, спостереження, групування, класифікація, економіко-математичне моделювання, експертні оцінки, що забезпечило необхідну аргументацію і достовірність одержаних результатів.

Оцінка змісту дисертації

Дисертанту вдалося досягти поставленої мети. Удосконалено теоретико-методологічні інструменти оцінки ефективності міжбюджетних відносин та аналізу їхніх взаємозв'язків з іншими секторами господарської системи. Розвинуто понятійний апарат відповідної галузі дослідження в контексті формування нової моделі інституціонального забезпечення впровадження ринкових реформ, переосмислення ролі державного регулювання економіки, стимулювання розвитку депресивних територій та нарощення їх фінансово-економічного потенціалу, розроблення концептуальних і правових засад регіональної політики та фінансового вирівнювання, зміцнення інституту місцевого самоврядування.

Вагоме місце в роботі займає дослідження сутності поняття міжбюджетних відносин, визначеного автором за результатами фахової дискусії з відомими вітчизняними і закордонними вченими, у результаті якої

дисертант виробив власний підхід до обґрунтування сутнісних характеристик зазначеного поняття.

Логіка дисертаційної роботи цілком відповідає поставленій меті. Таким чином, наукові положення, висновки і рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі, мають високий ступінь наукової обґрунтованості.

Послідовність викладення матеріалу дослідження

Структура роботи є логічною, а викладення матеріалу - послідовним. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані визначення понять із досліджуваної тематики, які є взаємоузгодженими й логічно пов'язаними між собою.

Головною метою дисертаційної роботи визначено розроблення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку міжбюджетних відносин в економічній системі держави в умовах поступових трансформацій національної економіки України.

Мета, об'єкт і предмет дослідження відповідають обраній темі дисертації. Зміст сформульованих наукових завдань достатньо повний і логічно узгоджений, доповнює недостатньо розроблені іншими дослідниками аспекти фінансової науки та розкриває поставлену мету. За результатами дослідження отримані нові наукові положення, розроблено та обґрунтовано оригінальні шляхи застосування кореляційно-регресійного аналізу взаємозв'язків міжбюджетних трансфертів з низкою показників бюджетного процесу та економічної системи України.

У процесі дослідження автор довів, що добре володіє понятійним апаратом і знанням процедурних аспектів бюджетного процесу та міжбюджетних відносин, має системне уявлення щодо суті й місця міжбюджетних трансфертів у економічній системі країни. Здобувач здійснив широкий огляд, глибокий аналіз та узагальнення наукових праць за темою дослідження, оцінив перспективи використання зарубіжного досвіду в політиці децентралізації бюджетної системи України.

Автор застосовує як елементи еволюційного підходу в економічній науці, так і математичний інструментарій економічного аналізу. Відзначивши низьку точність узагальнених методів оцінки ефективності міжбюджетних відносин, дисертант вдається до більш предметного аналізу відповідної проблематики функціонування економічної системи України. Пріоритетом дослідження стали міжбюджетні трансферти у ролі чинника наповнення державного й місцевих бюджетів та розвитку національної економіки і адміністративно-територіальних одиниць.

Попри значну складність обґрунтування висновків щодо міжбюджетних відносин та їхніх взаємозв'язків з економічною системою, дисертант формулює досить раціональні наукові положення. Так, він справедливо стверджує, що місцеві органи влади, так само як індивіди, максимізують свою корисність, здійснюючи вибір між споживанням деяких благ і розпоряджаючись доходами у вигляді податкових надходжень й міжбюджетних трансфертів, що дає змогу вирівнювати добробут різних регіонів з метою наближення до загальноекономічного оптимуму.

Концепцію сталого соціально-економічного розвитку, на думку здобувача, необхідно вибудувати на засадах філософії гармонізації економічного, соціального і екологічного розвитку з використанням потенціалу податкового та бюджетного механізмів територіальних громад. Ключовою є теза щодо побудови в державі ефективної системи міжбюджетних відносин на основі науково обґрунтованого розмежування видаткових повноважень органів влади різних рівнів, визначення джерел їх фінансового забезпечення. Значна увага в роботі приділена систематичному моніторингу ефективності міжбюджетних відносин.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

В дисертаційній роботі поглиблено теоретико-методологічні підходи і розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності організації міжбюджетних відносин в економічній системі України. Серед основних

наукових результатів, які характеризуються науковою новизною, варто відзначити наступне:

- удосконалено понятійний апарат і термінологію бюджетного регулювання, зокрема запропоновано власне визначення понять “міжбюджетні відносини в економічній системі держави” та “міжбюджетні трансферти”, що конкретизує їх сутність та наголошує на взаємозв’язку з макро- та мікрорівневими процесами в економічній системі країни;

- розвинуто методологічний підхід до дослідження сутності міжбюджетних відносин, з виокремленням чотирьох стадій кругообігу бюджетних ресурсів, що створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення управління бюджетним процесом в Україні;

- доповнено концептуальну модель механізму регулювання міжбюджетних відносин в частині врахування фінансової стійкості місцевих бюджетів, змін у макросередовищі, забезпечення справедливості та стимулюючого ефекту горизонтального регулювання міжбюджетних відносин і узгодженої взаємодії суб’єктів міжбюджетних відносин при реалізації державної бюджетної політики;

- обґрунтовано науково-методичний підхід до моніторингу ефективності міжбюджетних відносин, який включає сукупність заходів щодо визначення соціально-економічних наслідків надання міжбюджетних трансфертів шляхом оцінки їх результативності з використанням системи критеріїв, норм та індикаторів;

- розроблено кореляційно-регресійну модель оцінювання взаємозв’язку окремих груп видатків місцевих бюджетів з індексом валового регіонального продукту та регіональним індексом людського розвитку, що дало змогу обґрунтувати механізм вибору пріоритетів у структурі державних видатків залежно від макроекономічної ситуації та особливостей розвитку територіальних утворень;

- встановлено позитивний вплив трансфертів до місцевих бюджетів на індекс економічної свободи в Україні, проведено оцінку залежності наданих

трансфертів місцевим бюджетам від сукупного державного боргу та підтверджено негативний вплив цього чинника на динаміку трансфертів, що дає можливість конкретизувати стратегічні орієнтири боргової політики держави;

- визначено орієнтири координації бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики держави на основі виявлення впливу трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам на кредитний портфель комерційних банків;

- удосконалено методика моніторингу та оцінку результативності реалізації державної регіональної політики в частині ранжування адміністративно-територіальних одиниць за рівнем та структурою бюджетних видатків, що дасть змогу вносити корективи у стратегію розвитку територіальних громад;

- удосконалено науково-методичний підхід до застосування програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів, що дало змогу визначити напрями підвищення дієвості фінансового механізму бюджетного регулювання в Україні.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Наукові положення, висновки та рекомендації, отримані дисертантом за результатами дослідження, є певним внеском у поглиблення існуючих теоретичних засад управління бюджетним процесом в Україні.

Наукове значення результатів дисертаційної роботи полягає в розвитку теоретичних засад та обґрунтуванні стратегічних пріоритетів, методів, фінансових важелів регіональної політики держави. Розроблено нові орієнтири для аналізу взаємозв'язків міжбюджетних відносин з економічною системою країни.

Практична значущість результатів дослідження підтверджується їх використанням у діяльності Рахункової палати України, Департаменту місцевих бюджетів Міністерства фінансів України, Департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної адміністрації.

Основні положення та результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Національного лісотехнічного університету України.

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованими працями здобувача підтверджує, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у роботі, знайшли повне відображення у 52 наукових працях загальним обсягом 154,3 д.а., у тому числі в одноосібній монографії, 3 монографіях у співавторстві, 32 статтях у наукових фахових виданнях, з яких 6 статей опубліковані у збірниках, що включені до міжнародних наукометричних баз.

Автореферат у повній мірі розкриває основні наукові результати, які дисертант отримав у процесі дослідження, а також ступінь новизни розробок і рекомендацій щодо можливостей практичного застосування одержаних результатів наукового дослідження та є ідентичним змісту дисертації.

Таким чином, повнота викладу основних результатів дисертації відповідає чинним вимогам МОН України.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Поряд із здобутками, які важливі як в науковому, так і практичному значенні, дисертація має окремі недоліки та дискусійні положення.

1. У 1 розділі дисертаційної роботи (с. 63-64) подано класифікацію міжбюджетних відносин за напрямками, видами та формами, яка поглиблює розуміння їхньої сутності. Проте у 4 розділі автор проводить аналіз лише функціонування «державних трансфертів» - дотацій та субвенцій і не розглядає

такі форми міжбюджетних відносин, як вилучення коштів, взаємні розрахунки, бюджетні позики. Узагальнення сучасної практики застосування зазначених форм є цікавим з позиції необхідності подальшого вдосконалення організації системи міжбюджетних відносин в Україні.

2. У 2 розділі дисертаційної роботи, як одну із сучасних найгостріших проблем у сфері міжбюджетних відносин, автор зазначає «нерівномірне співвідношення “дотація-субвенція” у структурі трансфертів» (с. 110). Проте залишилося незрозумілим – яке власне бачення дисертанта щодо оптимальної структури міжбюджетних трансфертів для бюджетів різних рівнів і наскільки «рівномірною» вона має бути.

3. На с. 169-170 автор перераховує низку запропонованих ним показників для оцінки рівня розвитку регіону, зокрема: фінансової достатності місцевого бюджету, фінансової дієздатності місцевого бюджету; фінансової стійкості місцевого бюджету. Але дані показники перераховуються без належного теоретичного обґрунтування, окремі з них є дискусійними за своєю сутністю і не апробовані на прикладі конкретних місцевих бюджетів.

4. Ми не можемо погодитися з висновком дисертанта, що для «раціоналізації видатків та підвищення контролю за використанням переданих з державного бюджету коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів у структурі трансфертів має зрости питома вага субвенцій» (с. 113). Така позиція суперечить вимогам п. 7 ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування, про які автор на с. 164 пише: «Згідно з європейськими стандартами для забезпечення регіональної фінансової самостійності в структурі трансфертів частка дотацій повинна перевищувати субвенції».

5. У п. 4.3 «Міжбюджетні трансферти у забезпеченні горизонтального фінансового вирівнювання соціально-економічного розвитку територій» доцільно було більше уваги приділити аналізу міжбюджетних трансфертів у розрізі окремих їх видів - дотацій та субвенцій. Крім того поза увагою автора залишилися трансферти, що надаються з одного місцевого бюджету іншому місцевому бюджету. Якість роботи зросла б за рахунок поглиблення

дослідження регіональних особливостей використання міжбюджетних трансфертів в Україні.

6. На нашу думку, більш детально доцільно було дослідити взаємозв'язок політики у сфері міжбюджетних трансфертів і функціонування системи державного фінансового контролю в Україні, передусім, з урахуванням діяльності центральних органів державного фінансового контролю. Такий підхід дозволив би автору обґрунтувати конкретні пропозиції стосовно вдосконалення методологічних підходів до здійснення контролю у сфері міжбюджетних відносин з метою забезпечення їх ефективної організації.

7. Пропонуючи поняття «моніторинг ефективності міжбюджетних відносин», здобувач висвітлює окремі напрями та методи здійснення такого моніторингу. Проте, слід зазначити, що значний науковий і практичний інтерес становить підхід до узагальненої оцінки ефективності міжбюджетних відносин в державі, можливість кількісного подання результатів такого моніторингу в інтегральному показнику. Дані питання можуть слугувати напрямком подальших наукових досліджень здобувача.

8. У 5 розділі роботи автор розглядає зарубіжний досвід організації міжбюджетних відносин. Разом з тим, не дає чітких рекомендацій щодо запровадження конкретних його механізмів та способів їх імплементації у вітчизняний бюджетний процес, що набуває особливої актуальності на сучасному етапі проведення в Україні процесів децентралізації.

Проте, вказані недоліки не знижують загалом позитивної оцінки теоретичної і практичної значущості дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кульчицького М.І. «Міжбюджетні відносини в економічній системі України» є самостійною науковою працею, яка містить обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що у сукупності спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми – розроблення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення

розвитку міжбюджетних відносин в економічній системі держави в умовах поступових трансформацій національної економіки України.

Теоретичні і практичні положення наукової новизни, висновки, пропозиції та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості, супроводжуються методичним і статистичним матеріалом. Основні наукові результати роботи є підґрунтям для подальших досліджень, розроблення навчальних програм з метою підготовки фахівців економічного напрямку освіти.

Дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів” затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., а її автор – Кульчицький Мирослав Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного
університету Міністерства освіти і науки України

О. П. Кириченко

Підпис	<i>О. П. Кириченко</i>
Завіряю:	<i>Тарасов</i>
Зав. загальним відділом	

